

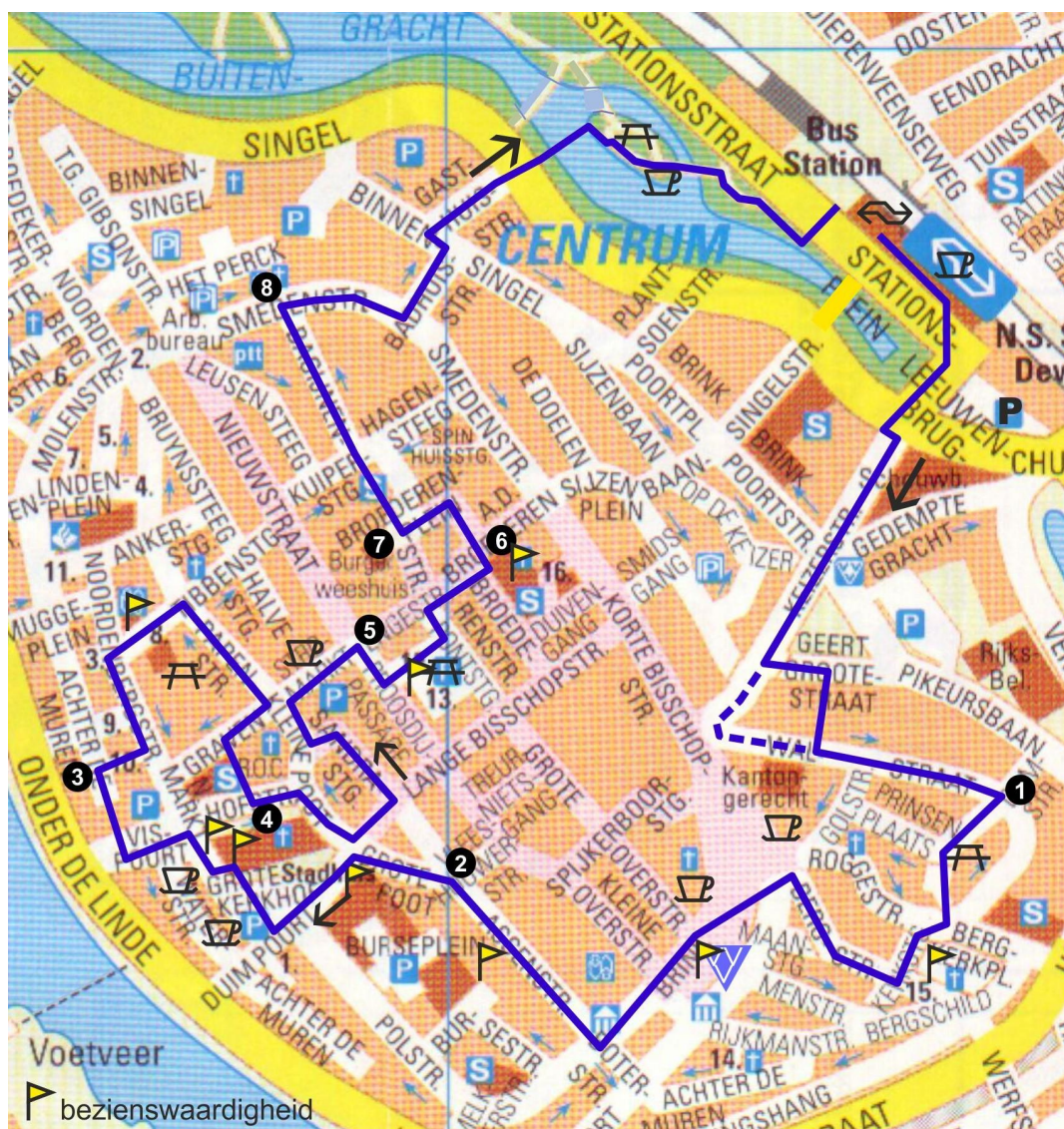
Geert Grootepad stadswandeling Deventer

Auteur: Marycke Naber

Middeleeuwse kerken, Moderne Devotie

Deze wandeling voert door de middeleeuwse vestingstad Deventer, met veel gebouwen die herinneren aan de Moderne Devotie.

Dit is de eerste etappe van het Geert Grootepad, een lange afstandswandeling van ruim 100 km van Deventer via Diepenveen en Windesheim naar Zwolle. Dit was de bakermat van de Moderne Devotie. Van deze laatmiddeleeuwse religieuze vernieuwingsbeweging was Geert Grote uit Deventer de geestelijk vader. Bij Zwolle leefde Thomas a Kempis, die de 'Naleving van Christus' heeft geschreven. Aan de hand van de locaties die aan deze stroming herinneren wordt de geschiedenis van de Moderne Devotie verteld.

Routebeschrijving

Start: station Deventer, afstand 4 km

NB Raadpleeg de openingstijden van de kerken. Elke 1e en 3e zaterdagmiddag van de maand 15.00-16.00 vinden er concerten plaats in afwisselend de drie historische kerken en de synagoge. Zie zaterdagmiddagconcertendeventer.nl.

De route is begaanbaar met rolstoel, al moet u hier een paar keer wat omrijden.

Deze route kan eventueel gecombineerd worden met Geert Grootepad Zwolle - Diepenveen (niet geschikt voor rolstoelen), samen 11,5 km.

- Verlaat het station aan de centrumzijde en ga LA over het stationsplein met horeca.
- Ga RA over de fiets-voetgangersbrug, aan het eind RD (via de oversteekplaats), richting centrum, Keizerstraat. Ga na nr. 6 scherp LA, Geert Grootestraat.

NB Met een rolstoel rijdt u RD, gaat dan de 1e straat scherp LA, Walstraat, zie verder bij routepunt 1.

Geert Groote (1340-1384) kwam uit een welvarend Deventer geslacht. Tijdens zijn studietijd in Parijs en daarna als bekleeder van een paar hoge kerkelijke functies bevond hij zich in een comfortabele positie. Na een ernstige ziekte deed hij echter afstand van zijn kerkelijke erebanen en stelde hij zijn huis in Deventer ter beschikking van arme vrome vrouwen, zusters van het gemene (gemeenschappelijke) leven geheten.

Na een verblijf van vier jaar bij de kartuizers in Monnikshuizen bij Arnhem liet hij zich tot diaken wijden. Al predikend trok hij rond, waarbij hij opriep tot een terugkeer naar de waarden en levenswijze van de eerste Christenen. Ook keerde hij zich tegen misstanden in de kerk. Dit was tegen het zere been van de geestelijkheid en Geert Grote kreeg een preekverbod. De laatste jaren van zijn leven schreef hij veel brieven en legde hij de grondslag voor het gebruik van de volkstaal in de liturgie. Op 44-jarige leeftijd stierf hij aan de pest.

- Ga voor nr. 22 t/m 42 RA, een klinkerpad, en RD de trap op, waardoor u in de Walstraat komt. Hier LA.

1. Ga bij nr. 84 RA door het poortgebouw, Prinsenplaats.

In de Middeleeuwen bevond zich hier de tuin van de pastoor van de Bergkerk. De schoorsteen is een overblijfsel van de capsulefabriek DAIM (1868 -1981).

- Ga schuin RD door de poort, daarna schuin RD de heuvel op naar de Bergkerk.

Deze kerk, oorspronkelijk Sint Nicolaaskerk geheten, is rond 1200 gebouwd. Geert Groote was goed bevriend met Hendrik van Kalkar, pastoor van de Bergkerk, later prior van Monnikshuizen. Momenteel wordt de kerk voor culturele evenementen gebruikt. Indien geopend is hij de moeite van een bezoek waard.

- Ga RA tegenover de ingang van de kerk, Bergstraat. Houd rechts aan, Bergstraat, ga aan het eind LA over de Brink met de Wilhelminafontein en aan de overkant het Penninckshuis met de VVV.

- Loop LA naar Museum De Waag uit 1528 aan het eind van het plein, daarna langs de rechterkant van de Waag.

De openbare bibliotheek op nr. 60 is gedeeltelijk gevestigd in het Heilige Geestgasthuis uit ca. 1260, met een laatgotische gevel uit 1542. Op vrijdag en zaterdag is de middeleeuwse boekenkelder geopend.

- Ga de 1e straat RA (Assenstraat). Let op de gevelstenen en de snijramen boven de deuren.

Op nr. 20 is iedereen op maandag-, woensdag-, vrijdag- en zaterdagmiddag welkom in het Meester Geertshuis, een oecumenisch diaconaal centrum. Het wordt grotendeels gerund door vrijwilligers, in de geest van Geert Groote. Op de zijgevel staat een spreuk van Thomas a Kempis.

2. Ga na nr. 6 schuin LA, even later schuin RA, daarna LA, Grote Kerkhof. In het nieuwe stadhuis met speciaal raamwerk bevindt zich een expositieruimte, meteen links van de onderdoorgang.

- Op nr. 2 staat het Landshuis met maniëristische voorgevel uit 1632, op nr. 4 het oude stadhuis uit 1694. Op nr. 6 staat een restant van de voormalige Latijnse school.

In de Middeleeuwen had iedere stad een Latijnse school, de voorloper van het gymnasium. De Latijnse scholen in Deventer en Zwolle vielen onder het kapittel van Lebuinus. Samen met de Zwolse rector Johan Cele smeedde Geert Groote plannen voor een drastische onderwijsvernieuwing op christelijk-humanistische leest geschoeid.

In het snijraam boven de deur is de humanist Erasmus afgebeeld, die van 1478 tot 1484 leerling op deze school is geweest. Het opschrift boven het raam 'Non scholaesed vitae discimus' betekent 'Niet voor de school maar voor het leven leren wij', een uitspraak van de Romeinse wijsgeer Seneca. De medaillons op de hoogte van de bovenverdieping bevatten van links naar rechts de beeltenissen van Geert Groote, Thomas a Kempis, Alexander Hegiusen Adriaan Boeyens ofwel Adrianus VI, van 1522 tot zijn dood in 1523 de enige Nederlandse paus. Hij was leerling op een Latijnse school in Utrecht.

- Ga RA naar de ingang van de Grote of Lebuïnuskerk onder de toren.

In 768 had de Engelse geloofsverkondiger Lebuïnus een houten kerkje gebouwd, dat in de 10e eeuw werd vervangen door een stenen kerk. Op de funderingen van de latere Romaanse basiliek uit omstreeks 1040 werd tussen 1450 en 1499 de huidige gotische hallenkerk gebouwd. Een van de overblijfselen van de Romaanse kerk is de crypte, nu een stiltecentrum. De restauratie van de wand- en gewelfschilderingen uit de 15e tot 17e eeuw kwam in 2010 gereed.

- Loop met je rug naar de ingang van de kerk langs de zogenaamde Maagdenhuisjes en ga RA.

De Maagdenhuisjes zijn in de eerste helft van de 16e eeuw tegen de Mariakerk aangebouwd voor bejaarde alleenstaande vrouwen. Deze kerk uit het begin van de 16e eeuw was in tegenstelling tot de Lebuïnuskerk (de kapittelkerk) een parochiekerk, net als de Bergkerk. Ook moderne devoten kerkten er.

Na de Reformatie is de kerk deels afgebroken. Voor de noorderzijbeuk zijn woningen in de plaats gekomen. De Sacramentskapel is blijven staan, daarin is tegenwoordig restaurant 't Arsenaal gevestigd. De zuiderzijbeuk, waar de Maagdenhuisjes tegenaan staan, is lange tijd in gebruik geweest als opslagplaats voor wapens (arsenaal) en brandweermaterialen. Het schip is ontdaan van het dak en dient nu als binnenplaats. Als de poort rechts van het restaurant openstaat kunt u er een kijkje nemen.

- Ga de 1e straat LA, Nieuwe Markt, aan het eind RA over het fietspad, langs fragmenten van de stadsmuur en een rondel van de oudste stadsmuur (zie de plaquette met de plattegrond van de vesting Deventer). Rechts wordt Hegius Film & Theater gebouwd.

3. Ga het 1e steegje RA, Kranensteeg, aan het eind LA, dan de 1e straat RA, Klooster.

Op nummer 12 is een wisselende expositie over Deventer Boekenstad te zien in de hal van de Athenaeumbibliotheek. Het is de oudste wetenschappelijke bibliotheek van Nederland. De collectie is in 1978 in dit gebouw ondergebracht. De oudste boeken komen uit de collecties van de opgeheven kloosters en religieuze instellingen, die in de jaren na 1580 door het stadsbestuur zijn bijeengebracht. Daartoe behoorde ook de bibliotheek van het Heer Florenshuis, waarvan de basis was gelegd door Geert Groote en andere moderne devoten van het eerste uur. Tot de uitvinding van de boekdrukkunst (ca. 1450) werden de boeken met de hand geschreven en gekopieerd. Dit was een van de voornaamste inkomstenbronnen van de broeders en zusters van het gemene leven.

Het gebouw uit de 15e en 16e eeuw maakte deel uit van het Buiskenhuis. Daar woonden vanaf 1405 zusters van het gemene leven. Rond 1625 werd het complex overgenomen door de stad en in 1640 in tweeën gedeeld door de straat die later Klooster werd genoemd. Aan de overkant van de straat, op nr. 3, bevindt zich het zuidelijke deel van het Agnes- of Buiskenhuis, oorspronkelijk met onder meer de eetzaal en de keuken. Links daarvan bevindt zich de ingang van de Kloostertuin, het restant van de middeleeuwse binnentuin. Indien geopend (in principe 9.30-20.00 uur) kunt u hier heerlijk rustig zitten. Als het hek op slot is kunt u vragen het te openen bij Atheneumbibliotheek of Theater Bouwkunde, tegenover de ingang van de tuin.

- Ga de 1e straat RA, Papenstraat, aan het eind weer RA, Graven. Ga voor de parkeerplaats LA, langs het gebouw van het in 1971 opgeheven Alexander Hegiusgymnasium.

Alexander Hegius (ca. 1440-1498), afkomstig uit het huidige Duitsland, werkte vanaf 1483 tot zijn dood als rector van de Latijnse school in Deventer. Hij was een geestverwant van de Moderne Devotie en continueerde de onderwijshervorming. Daarnaast introduceerde hij het vak Grieks, een unicum voor die tijd. Het Deventer schoolmodel heeft een belangrijk stempel gedrukt op het Europese middelbaar onderwijs. Ook waren de broeders betrokken bij de oprichting van onder andere de Katholieke Universiteit van Leuven (1425) en de Universiteit van Tübingen (1477).

4. Aan het eind van het gebouw gaat uLA, Hofstraat. Aan het eind staat links de Botermarkt uit 1889.

- Ga na de kerk RA, daarna de 1e straat LA, Lange Bisschopsstraat, dan de 1e voetgangerssteeg LA, Sandrasteeg. In de hoek staat de Proosdij uit 1130.

Dit is het oudste stenen huis van Nederland. Het was de ambtswoning van de proost van het Lebuinuskapittel. Deze was de plaatselijke vertegenwoordiger van de bisschop en de keizer. De geschiedenis van het huis gaat verder terug, wellicht tot 900. Oorspronkelijk was het een poortgebouw. Zie ook het informatiepaneel.

- Aan het eind gaat u RA, Stromarkt, aan het eind weer RA, Stromarkt. Bij de kruising ziet u een plaque van het Heer Florenshuis.

FlorensRadewijns (1350-1400), bevriend met Geert Groote, was priester en vicaris van de Lebuinuskerk. Rond 1376 stichtte hij in zijn dienstwoning, het vicariehuis, de eerste gemeenschap van broeders van het gemene leven. De broeders of fraters waren geen kloosterlingen, maar zij leefden in vrijwillige gemeenschap van goederen en onder gehoorzaamheid van een zelfgekozen overste.

5. Ga RA en voor de Proosdijpassage LA naar het Lamme van Dieseplein met het Geert Groote Huis.

Dit is gebouwd op de restanten van de kapel van het Heer Florenshuis uit 1391. Dat was ontstaan uit het huis dat de rijke weduwe Zwedera van Runen had geschonken toen het vicariehuis te klein werd. Het vicariehuis werd toen ingericht als internaat voor twintig scholieren van de Latijnse school. De broeders hielpen hen bij hun studie en gaven hun een christelijke vorming in de geest van de Moderne Devotie. Ook werden de studenten ingezet bij het kopiëren van boeken.

Na de confiscatie van het Heer Florenshuis door het stadsbestuur in 1592 werd de kapel van 1598 tot 1822 gebruikt als stadsbibliotheek. De rijke bibliotheek van het huis bevindt zich thans in de Atheneumbibliotheek. In de gerestaureerde crypte en de glazen opbouw is veel informatie over Geert Groote en de Moderne Devotie te zien, onder meer een film over het leven van Geert Groote.

Aan het eind van het plein op de linkerhoek bevinden zich de restanten van de Ceciliakapel van het Lamme van Diesehuis. In 1388 werd een zustergemeenschap gesticht in het huis van Lamberta van Diese. In de 15e eeuw breidde het huis zich uit tot de helft van het huidige plein, waar het grensde aan het Heer Florenshuis. Naast gebed en meditatie hielden de zusters zich ook bezig met spinnen, weven en de verzorging van armen en zieken. In 1604 werden de zusters uit hun huis verdreven.

- Ga hier LA, dan de 1e straat RA, Engestraat. U loopt tegen de Broederkerk aan.

Deze kerk is omstreeks 1335 gesticht door de Engelse koningsdochter Eleonora die met de hertog van Gelre was getrouwd. De kerk is genoemd naar het aangrenzende klooster van de minderbroeders of franciscanen, een bedelorde die is gesticht door Franciscus van Assisi (1181/82-1226). Deze kerk werd ook vaak door Geert Groote bezocht, eerst als gelovige, later als diaken om er te preken. Aan de buitenkant van de kerk is een gedenksteen van hem aangebracht. In 1799 werd de kerk aan de katholieken teruggegeven. Op werkdagen is het stiltecentrum in het voorportaal geopend.

Rechts van de kerk op nr. 18 bevindt zich het Parochiecentrum, de voormalige pastorie uit 1853 op de plaats van het voormalige Broederenklooster van omstreeks 1311. De broeders behoorden tot de zogenaamde observanten, een vernieuwingsbeweging binnen de minderbroedersorde, verwant aan de Moderne Devotie. De laatste broeders verlieten het klooster in 1580. In 1818 is het afgebroken. De pandhof is bewaard gebleven in de vorm van een fraaie binnentuin.

6. Ga LA naar het Broederenplein.

Het beeld van Jeanot Bürgi stelt de heilige Ursula voor, beschermheilige van het Brandeshuis. Volgens de legende zou deze Engelse koningsdochter uit de 4e eeuw samen met 11 (door een schrijffout was er sprake van 11.000) maagden op de terugweg van Rome naar Engeland in Keulen zijn vermoord door de Hunnen.

In het plaveisel van het plein is met tegels het grondplan weergegeven van de huiskapel van het Brandes- en Kerstekenshuis van zusters van het gemene leven. In de winkelpui aan de linkerkant bevindt zich een plaquette die aan dit huis herinnert. Het Kerstekenshuis is rond 1400 aan de overkant van het plein gesticht door Johannes Brinckerinck, rector van het Meester Geertshuis verderop. Het Brandeshuis is omstreeks 1404 gesticht door Meester Gerrit Brandt. De zusters verdienden de kost met textiele werkvormen en werkzaamheden voor de boekproductie.

In de jaren '70 van de 15e eeuw liet hun geestelijk begeleider Egbert ter Beke, rector van het Heer Florenshuis, de muur tussen het Brandeshuis en het ernaast gelegen Kerstekenshuis wegbreken en de kapel bouwen. Dat was een disciplinaire maatregel, omdat de dames onder het mom van kerkbezoek visites aflegden bij vrienden en bekenden. Ondanks protest van de zusters mochten zij niet meer zonder toestemming de straat op.

Vanaf 1597 mochten er van overheidswege geen nieuwe zusters toegelaten worden in het Brandes- en Kerstekenshuis. In 1604 waren het er nog maar drie over. Gevluchte kanunnikessen uit het klooster van Diepenveen, die eerder onderdak hadden gevonden in het Broederenklooster en later in het Meester Geertshuis, werden toen in het gebouw ondergebracht.

- Ga LA de hoek om, door de voetgangerssluis. Voor u staat het Burgerweeshuis, tegenwoordig in gebruik als jongerencentrum.

Het weeshuis is in 1560 gesticht door de stadvoor kinderen vanvermogende ouders. Links naast het poortje op nr. 5 staat het bestuurshuis van de Stichting Burgerweeshuis. Zie de tekst op de gevelsteen. Op de plaats van het weeshuis stond van 1340 tot 1553 het Olde Convent of Oude Bagijnhuis. Onder invloed van de minderbroeders van het Broederenklooster sloot het zich aan bij het Kapittel van Utrecht. De 125 kloosters en conventen van de derde franciscaanse orde die hierbij waren aangesloten golden als geestverwanten van de Moderne Devotie.

7. Ga RA, Bagijnenstraat, bij het kruispunt RD. Op de linkerhoek ziet u het Stappenconvent, nu een appartementencomplex met een omheind parkje.

In 1342 stelde Hendrik Stappe, priester en vicaris aan de Lebuinuskkerk, zijn woning bij testament ter beschikking van behoeftige vrouwen. Er woonden zestien vrouwen onder leiding van een 'matersche', die huis en vermogen samen met de 'provisoren' bestuurde.

Op de rechterhoek van de Hagensteeg en de Bagijnenstraat ziet u een plaquette over het Meester Geertshuis, dat zich aan de overkant van de Hagensteeg bevond. Het was een groot gebouw, Geert Grootes ouderlijk huis. Geïnspireerd door Hendrik Stappe van het Stappenconvent er schuin tegenover, droeg hij het in 1374 over aan de stad om er zestien arme alleenstaande vrouwen te huisvesten. Voorwaarde was dat zij in hun eigen onderhoud voorzagen en dat zij elkaar sterkten in hun geloof. Slechts enkele vertrekken behield hij voor zichzelf.

Na zijn dood kreeg Johan van den Gronde, een van zijn eerste volgelingen, het toezicht op het huis. In 1392 werd Johannes Brinckerinck, Geerts vroegere secretaris, er als rector aangesteld vanuit het Heer Florenshuis. Brinckerinck had de leiding over alle zusterhuizen in de IJsselstreek. Het Meester Geertshuis heeft bestaan tot 1599. In 1645 verhuisde het Heilige Geestgasthuis naar het voormalige Meester Geertshuis. Het gebouw is in 1945 verwoest.

- Loop RD door de Bagijnenstraat, langs het Sint Elisabethsgasthuis.

Dit was rond 1470 gesticht voor armen en krankzinnigen. Het is genoemd naar de Hongaarse prinses Elisabeth van Thüringen (1207-1231), die haar leven aan liefdadigheid wijdde. Sinds 2009 biedt het onderdak aan Beschermd Wonen Deventer. De beelden stellen de heiligen Elisabeth en Jurriën (Sint Joris met de draak) voor. Het Sint-Jurriëngasthuis voor lepralijders bevond zich hier ook. De oudste vermelding van dat, oorspronkelijk buiten de stadsmuren gelegen, gasthuis dateert van 1346.

8. Ga aan het eind RA, Smedenstraat, dan de 1e straat LA, Badhuisstraat, aan het eind LA en meteen RA, Gasthuisstraat.

- Steek de Singel over en ga RD over de voetgangersbrug naar het Vogeleiland.

Op een driehoekig bastion in de stadsgracht is in 1888 dit park geopend, ontworpen door tuinarchitect Leonard Springer. In de jaren '80 van de 20e eeuw werd het eiland afgesloten wegens vandalisme en dierenmishandeling. Daarna werd het aangepast om dagelijks 'verkeer' op het eiland te laten plaatsvinden, met een paviljoen, een muziekkoepeel, dierenverblijven en een brug die het met de binnenstad verbond. In 1992 werd het Vogeleiland heropend.

- Houd rechts aan, loop na de trap naar het paviljoen RD over de brug, daarna RA terug naar het station.

NB Als u door wilt lopen naar Diepenveen, begin dan die etappe bij routepunt 1.

Praktische informatie

Middeleeuwse kerken, Moderne Devotie, musea

Kijken

Bergkerk, 0570-618518. Open: zie deventer.info

Museum De Waag, Brink 56, 0570-640590, museumdewaag.nl. Museumkaart geldig

Bibliotheek Centrum, Brink 70, 0570-675700, obdeventer.nl

Meester Geertshuis, Assenstraat 20, tel. 0570-613340, meestergeertshuis.nl

Stadsetalage in het nieuwe stadhuis, Grote Kerkhof 1. Open tijdens openingstijden stadhuis, deventerverhaal.nl

Grote of Lebuinuskerk, Grote Kerkhof 38, 0570-612548, lebuinuskerk.nl

Oude Mariakerk, Nieuwe Markt 35, 0570-614444

Athenaeumbibliotheek, Klooster 12, tel. 0570-693713, obdeventer.nl/athenaeumbibliotheek

Geert Grootehuis, Lamme van Deseplein 4, 0570-858999, geertgrootehuis.nl

Broederenkerk, tel. 0570-612360, heiligelebuinus.nl/locaties/broederen-deventer

Eten en drinken

Diverse horecagelegenheden aan het Stationsplein

Parkcafé Mees op het Vogeleiland, Stationstraat 2, Deventer, 06 2156 6047,

meesdeventer.nl

Allerlei horecagelegenheden in het centrum

Overnachten

Allerlei overnachtingadressen in het centrum. Zie deventer.info

Parkeren

Parkeergarage Stationsplein

Gratis parkeren bij stations rond Deventer

Routebeschrijving, topografische kaart en GPS-track van deze wandeling vind je op Wandelzoekpagina: www.wandelzoekpagina.nl/wandeling/geert-grooitepad-stadswandeling-deventer/16741/. Reactie, opmerkingen en aanvullingen zijn welkom op Wandelzoekpagina.

De wandelgids Geert Grootepad is uitverkocht. Marycke Naber heeft echter in het afwisselende Salland nog een andere fraaie wandelgids gemaakt: 'De mooiste landgoedwandelingen Salland'. Hierin beschrijft zij 12 rondwandelingen van 10 tot 15 km over 28 landgoederen, van Ommen tot Diepenveen en de Sallandse Heuvelrug. De gids is in te zien en te bestellen op www.gegarandeerdonregelmatig.nl.

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50